

BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING O’RNI VA AHAMIYATI

Narzullayev Abdujamil Fayzulla o’g’li

**Oriental universiteti Samarqand kampusi,
iqtisodiyot ta’lim yo’nalishi 1-bosqich talabasi**

Norbekov Fazliddin Iskandar o’g’li

**Ilmiy rahbar: Oriental universiteti Samarqand kampusi,
“Biznes va boshqaruv” kafedrasida o’qituvchisi
fazliddineco@gmail.com**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20117343>

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning barqaror iqtisodiy rivojlanishdagi o’rni va ahamiyati ilmiy-tahliliy jihatdan o’rganilgan. Raqamli texnologiyalarning iqtisodiy o’sish, ijtimoiy farovonlik hamda atrof-muhit barqarorligiga ta’siri ko’rib chiqilgan. Maqolada raqamlashtirish jarayonining bosqichlari, asosiy sohalardagi samarasi va rivojlanish tendentsiyalari tahlil qilingan. Xulosa sifatida raqamli iqtisodiyotni barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uyg’unlashtirish bo’yicha tavsiyalar berilgan.

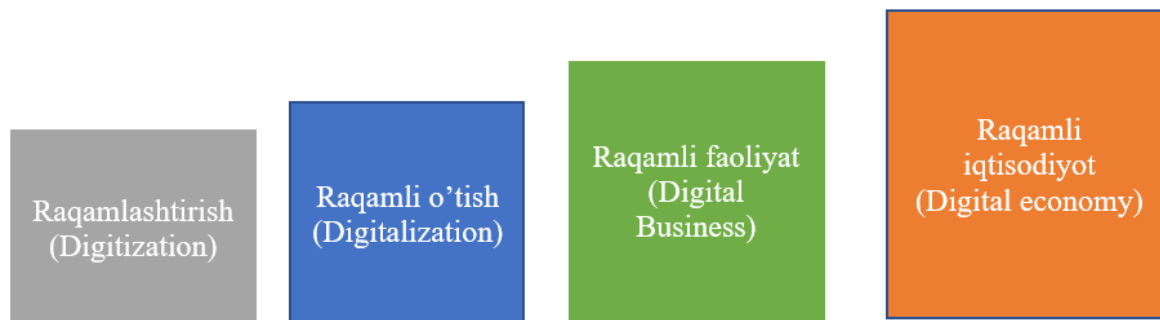
Kalit so’zlar: *Raqamli iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, e-tijorat, raqamlashtirish, sun’iy intellekt, iqtisodiy o’sish.*

KIRISH

XXI asr iqtisodiy taraqqiyotining bosh tendentsiyasi bo’lib raqamli texnologiyalarning global miqyosda jadal kengayishi maydonga chiqmoqda. Raqamli iqtisodiyot — axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) asosida iqtisodiy faoliyatni tashkil etish, yuritish va rivojlantirish tizimi bo’lib, u an’anaviy iqtisodiy modellarni tubdan o’zgartirish imkoniyatini taqdim etmoqda.

Barqaror rivojlanish kontsepsiyasi esa iqtisodiy o’sish, ijtimoiy tenglik va ekologik muvozanat uchligining uyg’un birlashuvini talab etadi. 2015-yilda BMT tomonidan qabul qilingan 17 ta Barqaror Rivojlanish Maqsadi (BRM) doirasida raqamli texnologiyalar strategik vosita sifatida e’tirof etilgan. Shu nuqtai nazardan, raqamli iqtisodiyotning barqaror rivojlanishga hissasini ilmiy jihatdan o’rganish bugungi kunda dolzarb masala hisoblanadi.

Mamlakatimizda Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo’yicha muhim dasturiy amal hisoblangan hujjatlardan biri bu O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrda qabul qilingan «Raqamli O’zbekiston—2030» strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi PF-6079- sonli Farmoni hisoblanadi.

1-Rasm. Raqamli iqtisodiyotga o’tishning evolyutsion bosqichlari¹

¹ Muallif tomonidan tayyorlandi

Raqamli iqtisodiyot tushunchasi ilk bor 1995-yilda amerikalik iqtisodchi Don Tapscott tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan. Keyinchalik Oksford Internet instituti tadqiqotchilari ushbu tushunchani uchta asosiy qatlarga ajratib ko'rsatdi: raqamli infratuzilma (apparat va dasturiy ta'minot), elektron biznes (onlayn jarayonlar) va elektron tijorat (tovar hamda xizmatlarni internet orqali sotish).

Zamonaviy talqinda raqamli iqtisodiyot quyidagi asosiy texnologik platformalarga tayanadi: sun'iy intellekt (AI), katta ma'lumotlar (Big Data), narsalar interneti (IoT), bulut hisoblash, blokcheyn va 5G texnologiyalari. Ushbu texnologiyalarning o'zaro integratsiyasi iqtisodiyotning barcha sohalarida inqilobiy o'zgarishlarga zamin hozirlaydi.

Barqaror rivojlanish paradigmasi nuqtai nazaridan raqamli iqtisodiyotning uchta asosiy o'lchami alohida ahamiyat kasb etadi. Birinchidan, iqtisodiy o'lchov: mehnat unumdorligini oshirish, yangi iqtisodiy modellarni yaratish va xarajatlarni kamaytirish. Ikkinchidan, ijtimoiy o'lchov: ta'lim va sog'liqni saqlashga keng qamrovli kirish imkoniyati, raqamli inklyuzivlik. Uchinchidan, ekologik o'lchov: resurssiz iqtisodiy o'sish, yashil texnologiyalar va energiya samaradorligi.

1-Jadval

Raqamli texnologiyalarning sohalar bo'yicha ta'siri²

Soha	Asosiy raqamli vositalar	Barqaror rivojlanishga ta'siri
Ta'lim	Onlayn ta'lim, AI-mentoring, raqamli kutubxonalar	Sifatli ta'limga teng imkoniyat
Sog'liqni saqlash	Telematsina, AI-diagnostika, elektron tibbiyot	Sog'lom hayot va farovonlik
Qishloq xo'jaligi	Aqli fermerlik, dronlar, ob-havo tahlili	Oziq-ovqat xavfsizligi
Energetika	Aqli tarmoqlar, AI-bashorat, IoT-nazorat	Yashil energetika
Transport	Logistika optimizatsiyasi, avtomatlashtirish	Barqaror infratuzilma
Moliya	FinTech, mobil to'lovlar, blokcheyn	Iqtisodiy inklyuzivlik

Jadvaldan ko'rinadiki, raqamli texnologiyalar ta'lim, sog'liqni saqlash, qishloq xo'jaligi, energetika, transport va moliya kabi muhim sohalarda barqaror rivojlanishni ta'minlashga xizmat qilmoqda. Ular resurslardan samarali foydalanish, xizmatlar sifatini oshirish va boshqaruvni takomillashtirish imkonini beradi. Ayniqsa, raqamlashtirish orqali ijtimoiy tenglik, oziq-ovqat xavfsizligi, yashil energetika va iqtisodiy inklyuzivlikni mustahkamlash mumkin. Shu bois raqamli texnologiyalar zamonaviy iqtisodiyotda barqaror rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

2-Jadval

Raqamli iqtisodiyotning muammolari va strategik imkoniyatlari³

² Muallif tomonidan tayyorlandi

³ Muallif tomonidan tayyorlandi

Asosiy muammolar	Strategik imkoniyatlar
Raqamli tengsizlik (digital divide): qishloq va shahar o'rtasidagi farq	Kichik va o'rta biznes uchun yangi bozorlar va eksport imkoniyatlari
Kiberxavfsizlik tahdidlari va ma'lumotlar maxfiylik muammolari	Davlat xizmatlarini samarali va shaffof etish (e-hukumat)
Raqamli ko'nikmalar bo'yicha kadrlarga talab va ta'limdagi bo'shliq	Yashil iqtisodiyotni raqamli texnologiyalar orqali tezlashtirish
Huquqiy tartibga solish va me'yoriy bazaning orqada qolishi	Ijtimoiy himoyani kuchaytiruvchi raqamli to'lov tizimlari

Raqamli iqtisodiyotning barqaror rivojlanishga integratsiyasi bir qator strategik muammolarni ham o'z ichiga oladi. Ushbu muammolarni to'g'ri anglash va ularga samarali javob topish rivojlanayotgan mamlakatlarda, shu jumladan O'zbekistonda amaliy siyosatni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston uchun xususan muhim bo'lgan jihat — raqamli infratuzilmaga sarmoya kiritish va raqamli savodxonlikni oshirish. Ushbu ikki yo'nalishda parallel harakatlanish raqamli iqtisodiyotning barqaror rivojlanishga hissasini sezilarli darajada oshiradi.

XULOSA Ushbu maqolada amalga oshirilgan tahlil raqamli iqtisodiyotning barqaror rivojlanishga ko'p qirrali va muhim ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Quyidagi asosiy xulosalar ilgari surildi:

Raqamli iqtisodiyot iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik barqarorlikning uchta o'lchamini birlashtiruvchi samarali platforma bo'lib xizmat qiladi.

E-tijorat, FinTech, sun'iy intellekt va bulut hisoblash kabi sohalar YaIM o'sishiga bevosita hissa qo'shib, yangi ish o'rinlari va eksport imkoniyatlari yaratmoqda.

Raqamli texnologiyalarning ta'lim, sog'liqni saqlash va qishloq xo'jaligiga integratsiyasi ijtimoiy tenglikni ta'minlashning zamonaviy yo'lidir.

O'zbekiston "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi doirasida raqamlashtirish jarayonini jadallashtirib, barqaror rivojlanish maqsadlarini samarali amalga oshirishi mumkin.

Raqamli iqtisodiyotni barqaror rivojlanish bilan uyg'unlashtirish uchun davlat siyosatida quyidagi yo'nalishlarga ustuvorlik berilishi tavsiya etiladi: raqamli infratuzilmaga — xususan, keng polosali internet tarmog'ini qishloq hududlariga kengaytirishga maqsadli sarmoyalar kiritish; maktab va oliy ta'limda raqamli savodxonlik va STEM yo'nalishini kuchaytirish; milliy kiberxavfsizlik strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirish; raqamli biznes uchun qulay huquqiy muhit va soliq imtiyozlari yaratish; hamda xalqaro raqamli savdo shartnomalarida faol ishtirok etish.

Kelgusida ushbu mavzu bo'yicha chuqurroq empirik tadqiqotlar, xususan O'zbekiston mintaqalari kesimidagi taqqosiy tahlil, ilmiy bilimlar boyligiga muhim hissa qo'shadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Tapscott, D. (1995). The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. McGraw-Hill.
2. Schwab, K. (2016). The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Raqamli O'zbekiston — 2030» strategiyasi to'g'risidagi farmoni. — Toshkent, 2020.

4. World Bank. (2023). Digital Economy for Africa: Identifying the Building Blocks. Washington D.C.
5. UNCTAD. (2022). Digital Economy Report 2022. New York and Geneva: United Nations.
6. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). The Second Machine Age. W.W. Norton & Company.
7. Mesenbourg, T. L. (2001). Measuring the Digital Economy. U.S. Bureau of the Census.
8. G20 Digital Economy Ministerial Declaration. (2023). India Presidency. G20.
9. Xalqaro Valyuta Fondi. (2023). Raqamli moliya va inklyuziv o'sish: global tendentsiyalar. IMF Working Paper.
10. Karimov, A., & Yusupov, S. (2024). O'zbekiston raqamli iqtisodiyotining asosiy ko'rsatkichlari va rivojlanish istiqbollari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 3(12), 45–62.